



انتشارات دانشگاه شیراز

۵۴۱



انتشارات مرکز منطقه‌ای
اطلاعاتی علوم و فناوری

صرف کاربردی زبان عربی

تألیف

دکتر حسین کیانی و دکتر سید فضل‌الله میرقادری

اعضای هیأت علمی دانشگاه شیراز

www.ketab.ir

سرشناسه	: کیانی، حسین، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: صرف کاربردی زبان عربی / تالیف حسین کیانی، سیدفضل الله میرقادر؛ ویراستار الهام آسمانی.
مشخصات نشر	: شیراز: دانشگاه شیراز: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، معاونت پژوهشی، مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ع، ۳۴۱ ص: جدول.
فروست	: انتشارات دانشگاه شیراز: ۵۴۱.
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: پشت جلد به انگلیسی: A practical arabic morphology
یادداشت	: کتابنامه: ص: ۳۴۱-۳۳۹.
موضوع	: زبان عربی -- صرف -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع	: Arabic language -- Morphology -- Study and teaching (Higher)
موضوع	: زبان عربی -- صرف -- مسائل، تمرینها و غیره
موضوع	: Arabic language -- Morphology-- Problems,exercises,etc
شناسه افزوده	: میرقادر، سیدفضل الله، ۱۳۳۷ -
شناسه افزوده	: دانشگاه شیراز
شناسه افزوده	: Shiraz University
شناسه افزوده	: ان. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری. مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری
شناسه افزوده	: Regional information center for scienceand technology
رده بندی کنگره	: ۱۳۱
رده بندی دیویی	: ۷۵۰۱ ۴۹۲۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۹۶۱۰۸۹

صرف کاربردی زبان عربی

دکتر حسین کیانی و دکتر سید فضل الله میرقادر

ویراستار: الهام آسمانی

صفحه آرا: زینب دهقانی

طراح جلد: جواد مؤمن زاده

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: انتشارات دانشگاه شیراز با همکاری انتشارات مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

قیمت: ۵۴۰۰۰۰ ریال

حق چاپ برای مرکز نشر دانشگاه شیراز و انتشارات مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری محفوظ است

شیراز، میدان ارم، کوی دانشگاه شیراز - کد پستی ۸۵۱۱۵ - ۷۱۹۴۶ صندوق پستی ۱۱۶۱

تلفن و تلفکس: ۰۷۱۳۶۲۷۳۰۵۰



مرکز منطقه‌ای اطلاع‌رسانی علوم و فناوری

پیش گفتار

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ وَأَشْرَفِ رُسُلِهِ نَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ ﷺ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ.

قال الإمام الصادق عليه السلام: تَعَلَّمُوا الْعَرَبِيَّةَ فَإِنَّهَا كَلَامُ اللَّهِ الَّذِي يُكَلِّمُ بِهِ خَلْقَهُ (سفينة البحار، ۲: ۱۷۲)

دستیابی و بهره‌گیری از گنجینه‌های گرامری که در ادبیات عربی در قالب شعر و نثر وجود دارد، هنگامی ممکن است که خواستاران آشنایی با مبانی و بنیادهای پیش‌نیازها و ابزارهای لازم آن را بشناسند و هریک را فرا گرفته، در راستای امور خویش قرار دهند. بتوانند با آن محتوای غنی و پرثمر به سوی کمال ره پویند و با آگاهی لازم گام‌به‌گام طی طریق کرده تا به منزل مقصود که همان غایت متعالیه یا حیات طیبیه است برسند و جان خویش را از اقیانوس بی‌پایان مواهب حق، جل و اعلی بهره‌مند سازند.

دانش صرف و نحو مبادئ العربیة (اصول زبان عربی) به شمار می‌رود و دانش صرف مقدم بر دانش نحو است زیرا صرف کلمه‌شناسی است و با فراگرفتن آن می‌توان به سبب نحو پیش رفت و با فراگیری نحو با رعایت مراتب می‌توان به علوم دیگر عرصه زبان و ادبیات عربی دست یافت. پیش‌نیاز بودن دانش صرف به گونه‌ای است که اگر کسی در همه عرصه‌های زبان و ادبیات عربی ژرف‌اندیشی کند و همه مراتب را بگذراند و سال‌ها تدریس و پژوهش داشته باشد، باز هم احساس نیاز می‌کند که به ریزه‌کاری‌های دانش صرف توجه کند.

به‌طور کلی به سه دلیل عمده نمی‌توان از قواعد زبان بی‌نیاز بود و لازم است آن علوم را فراگرفت و هرگز نمی‌توان بر شنیدن و تکرار و تمرین آثار زبان بسنده کرد و به اهداف مطلوب و متعالی دست یافت:

۱. قواعد زبان چارچوب و برج و باروی زبان است و آن را از دگرگونی‌ها و سلیقه‌های گوناگون نگهداری می‌کند.

۲. برای دریافت معنای عبارت‌های مرکب و پیچیده به ویژه اشعار و دریافت آرایه‌های لفظی و معنوی ناگزیر باید به قواعد زبان مراجعه نمود. بسیاری از جمله‌ها و عبارت‌ها ریزه‌کاری‌های لفظی و

معنوی تودرتو دارند و کلام با تقدیم و تأخیر، مزین به آرایه‌های مختلف و گونه‌گون شده است؛ جهت دریافت محتوا و پیام متن باید از قواعد بهره گرفت.

۳. فراگیری قواعد و پیاده‌سازی آن در یادگیری زبان به عنوان زبان دوم و در محیطی غیر از محیط آن بسیار بایسته و کارآمد است.

با آگاهی دقیق از قواعد اساسی و کاربردی زبان عربی، فراگیر می‌تواند متون گوناگون شعر و نثر را نیک بخواند و خوب بفهمد و محتوای آن را به زبان خودش بازگو نماید. به گفتارهای زبان عربی گوش فرا دهد و مفاهیم را دریابد و با تکرار و تمرین مستمر در سطحی مطلوب گفتگو کند و سرانجام مطالبی بنماید.

ضرورت نگارش کتاب

اولین پرسشی که پیش از نگارش کتاب، به ویژه کتابی که درس‌نامه است، رخ می‌نماید، این است که با وجود کتاب‌های گوناگون در دانش صرف عربی در داخل و خارج از کشور، آیا باز هم زمینه و مجالی برای نگارش کتاب جدید وجود دارد؟^۱

نگارندگان این اثر بر این باورند که آموزش زبان همواره در حال پیشرفت و دگرگونی است و آسان‌سازی و مهم‌تر از آن روشمند و باخبر آموزش، هدفی است که باید به‌طور مستمر دنبال شود. با گذر زمان نیاز به دگرگونی شیوه آموزش قواعد زبان عربی بیشتر احساس می‌شود. این نیاز از آنجا بیشتر رخ می‌نماید که مشاهده می‌شود پس از سال‌ها حضور صرف و نحو در جمع دروس دانشگاهی و با کوشش و پشتکار فراگیران و مدرسان محترم هنوز موفقیت‌های چشمگیری در امر آموزش آن، به‌دست نیامده است. بنابراین با اشراف بر کتاب‌های منتشر شده در دانش صرف عربی در داخل و خارج از کشور این گونه احساس شد که نیاز به نگارش کتاب صرف کاربردی جهت فارسی‌زبانان لازم است. کتابی که صرف عربی را با شیوه‌ای اساسی و کاربردی آموزش دهد.

با توجه به تغییر رویکرد آموزش زبان عربی در کتاب‌های متوسطه و آموزش و پرورش از روش قاعده محور به متن محور، لازم است کتاب‌های آموزش صرف و نحو دانشگاهی این شیوه را دنبال کنند. این کتاب نیز در پیوند با این تغییر رویکرد در آموزش و پرورش تألیف شده است.

از آنجایی که دانش صرف کلمه‌شناسی است، بیشتر کتاب‌های تألیف شده در این دانش، کلمه را خارج از متن تدریس کرده‌اند و تأکید بر بررسی کلمه به تنهایی داشته‌اند؛ به نظر رسید که این کار علاوه بر این که با طبیعت کار زبان آموزی به ویژه کاربردی بودن آن تناسب ندارد، با آموخته‌های دانشجویان در دوره آموزش و پرورش نیز هم‌خوانی ندارد. برای هماهنگ شدن با آموخته‌های

۱. در زمینه صرف و نحو کاربردی، استاد ارجمند جناب آقای دکتر سیداحمد امام زاده عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی کتاب‌های ویژه دانشگاه پیام نور را تألیف کرده‌اند.

دانشجویان در مدرسه لازم است کتاب‌های صرف و نحو دانشگاهی به عبارت و متن بپردازند تا یادگیری زبان از طریق متن صورت گیرد.

ویژگی‌های کتاب

۱. **فراگیر بودن کتاب:** در این درس‌نامه سعی بر آن بوده است که از هیچ موضوع و مبحث صرفی فروگذار نشود و همه موضوعات صرفی، مورد بحث قرار داده شود. بنابراین همه مطالب صرفی رایج که هر فراگیر به آن‌ها نیاز دارد، در قالب ۳۸ درس تنظیم و ارائه شده است.

۲. **تأکید بر آ‌وزش از طریق جمله و متن:** در این کتاب ویژگی‌های کلمه از خلال جمله و متن تدریس می‌شود. نگارندگان کتاب بر این باورند که ابتدا باید ساختار کلمه در جمله و متن آموزش داده شود و سپس در علم نحو در پی آموزش ساختارهای جمله در متن بود و معنی را با علم نحو آموزش داد. به همین سبب است که جمله‌ها و عبارت‌های عربی به فارسی ترجمه نشده‌اند. برای این در این درس‌نامه ترجمه محور نباشد و فراگیر با ژرف‌نگری به معنای جمله پی‌برد و از دیگر سبب‌ها، دلیل آن که این اثر خودآموز نیست در صورت دشوار بودن عبارات، دانشجوی می‌تواند مشکلات را در گروه‌های مباحثه و در نهایت نزد استاد طرح نماید.

۳. **نظم منطقی در مطالب هر درس:** برای دستیابی به اهداف آموزش صرف، هر درس از چهار بخش تشکیل شده است:

الف: نمونه‌ها

- در هر درس به فراخور موضوع یک یا دو مجموعه نمونه‌ها قرار داده شده است. نمونه‌ها، الگوهای کاربردی هستند که فراگیر در آن درس به آموختن آن‌ها نیاز دارد.
- با در نظر داشتن هدف بررسی کلمه و واژه‌شناسی در دانش صرف، تأکید بر تنوع و تعادل در حجم مطالب، در تمام بخش‌های چهارگانه، عدد ۵ در نظر گرفته شده است که از یک سو اهداف درس را در بر گیرد و از سوی دیگر متنوع بوده و ملال آور نباشد.
- در چینش درس‌ها، سعی بر آن بوده است که از شیوه کتاب‌های درسی پیشین مانند مبادی العربیة استفاده شود.
- در چگونگی چینش نمونه‌ها تلاش شده است تا مطالب از ساده به مشکل عرضه شود.

پیش‌گفتار

۱	درس اول: علم صرف
۵	درس دوم: فعل ماضی، مضارع و امر
۱۷	درس سوم: مقایسه زمان فعل در فارسی و عربی
۲۷	درس چهارم: فعل صحیح
۳۵	درس پنجم: فعل مجرد
۴۱	درس ششم: فعل مزید
۵۵	درس هفتم: فعل لازم و متعدی
۶۳	درس هشتم: فعل معلوم و مجهول
۷۱	درس نهم: فعل متصرف و غیر متصرف
۷۷	درس دهم: فعل مؤکد
۸۳	درس یازدهم: فعل معتل
۹۵	درس دوازدهم: اسم
۱۰۳	درس سیزدهم: مصدر
۱۱۳	درس چهاردهم: جامد و مشتق (۱) اسم فاعل و مفعول
۱۲۳	درس پانزدهم: جامد و مشتق (۲) اسم مبالغه و صفت مشبیه
۱۳۳	درس شانزدهم: جامد و مشتق (۳) اسم تفضیل و اسم مکان و زمان
۱۴۱	درس هفدهم: مذکر و مؤنث
۱۵۷	درس هجدهم: مفرد، مثنی، جمع
۱۶۹	درس نوزدهم: جمع مؤنث سالم
۱۷۹	درس بیستم: جمع مکسر
۱۸۷	درس بیست و یکم: معرفه و نکره
۱۹۹	درس بیست و دوم: اسم موصول
۲۱۱	درس بیست و سوم: صله موصول
۲۱۹	درس بیست و چهارم: اسم اشاره

۲۲۷	درس بیست و پنجم: علم
۲۳۷	درس بیست و ششم: اسم منسوب
۲۴۹	درس بیست و هفتم: تصغیر
۲۵۵	درس بیست و هشتم: اسم مقصور، ممدود، منقوص
۲۶۱	درس بیست و نهم: ادوات شرط
۲۶۹	درس سی ام: ادوات استفهام
۲۷۵	درس سی و یکم: کنایات
۲۸۱	درس سی و دوم: اسم فعل
۲۸۹	درس سی و سوم: اسماء اعداد
۳۰۱	درس سی و چهارم: متصرف و غیر متصرف
۳۰۹	درس سی و پنجم: اسم متصرف و غیر متصرف
۳۱۵	درس سی و ششم: مبنی
۳۲۱	درس سی و هفتم: معرب
۳۳۱	درس سی و هشتم: حروف
۳۳۹	کتابنامه